

Veronika Cukrov: Zbeži ali streljaj

Če ste si ogledali z oskarjem nagrajeni film *Get Out (Zbeži!)*, ste nedvomno opazili vzporednice z znanstvenofantastičnim ter komično-distopičnim filmom *Stepfordske gospodinje* iz sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Nevrokirurg in njegova žena, psihiatrinja z veščinami »presajanja možganov« ter hipnoze, ugrabljata temnopolte ter jih modificirane prodajata belcem.

Argumente ZDA za orožje do neke mere morda lahko razumem; sami radi pripomnijo, da se lahko starka, ki jo nekdo napade, reši sama zgolj z orožjem, ki edino vzpostavlja enakost med ljudmi.

Seveda gre za znanstveno fantastiko, tako kot pri Stepfordskih gospodinjah, kjer so podobne usode deležne ženske, priznajmo pa si, znanstvena fantastika nas z vsakim letom manj šokira ter bolj straši; bolj ko znanost napreduje, manj neverjetni se nam zdijo tovrstni scenariji. In če morda res lahko nevrokirurg sam, povsem nevidno, znanost v lastni kleti uporabi za zločine ter zaslužek, kam nas sploh vodi ta napredek? Ter kakšna je tu vloga prava?

V ZDA te dni poteka burna debata o odnosu med tehnološkim napredkom in pravom; natančneje, ali ter predvsem kako prepovedati, da bi se tehnologija 3D-tiskalnikov uporabila za izdelavo orožja; torej, kako preprečiti, da bi bili načrti zanjo objavljeni na spletu. Dejstvo je, da se na spletu (niti ne nujno na zlovesčem dark webu, torej temni podstati interneta) lahko najde tovrstne načrte že nekaj let, privrženci strelnega orožja v

ZDA pri tem poudarjajo, da je mogoče z navadnimi vodovodarskimi pripomočki izdelati pištolo za manj kot deset evro, ter da je tako ali tako nezakonito izdelati oziroma kupiti orožje, ki ni izsledljivo z detektorjem kovine; načrti za 3D-tisk tako menda ne bi prinesli nobene radikalne spremembe, ki bi dodatno ogrozila življenja državljanov. Anarhistična skupina Defense Distributed, katere vodja Cody Wilson želi objaviti sporne načrte orožij za 3D-tisk, je namreč prva in edina, proti kateri se je začel pregon State Departmenta. Ameriška ustava sicer dopušča izdelavo lastnega orožja, profesor prava na Harvardu Noah Feldman pa pravi, da že prvi amandma k ameriški ustavi, ki ščiti svobodo govora, dovoljuje širjenje načrtov za 3D-tisk orožja.

Čeprav vse skupaj morda zveni konfuzno, gre za debato, ki jo bomo v več oblikah morali kmalu sprejeti tudi v Evropi; širjenje ter dostopnost modernih tehnologij sta preprosto tako obsežna, da ga pravo težko ne zgolj regulira, temveč predvsem sankcionira. V Sloveniji imamo v kazenskem zakoniku kot kaznivo dejanje opredeljeno zgolj pregonljivost ilegalnega prenašanja vsebin s spleta, če predstavljajo »večjo premoženjsko vrednost«, čeprav gre teoretično gledano za navadno tatvino, zaradi katere se v navadni, fizični obliki sproži kazenski postopek ne glede na monetarno vrednost ukradene stvari; menim, da je bil razlog za to določbo predvsem v nezmožnosti nadzora spletnih aktivnosti, ne toliko v »nepravilnosti« preganjanja prenašanja vsake pesmice s spleta.

Prav nepravilnost prepovedanosti naj bi bil sicer edini razlog, sprejemljiv za legalizacijo določenega ravnanja; kazensko pravo se namreč utemeljuje z »obče sprejeto moralno«, pa naj ta idejno temelji na naravnem pravu ali ne; če naj bi večina presnemavala glasbo z interneta, naj to ne bi imelo prostora v kazenskem zakoniku naše države, saj očitno demokratična podstat naše države, ljudstvo, v večini meni, da gre za pošteno ravnanje. Dejstvo pa ostaja, da pravo večinoma temelji ne zgolj na morali, temveč tudi na prisili, sama prisila pa na dejanski možnosti opažanja ter sankcioniranja kršitev; dandanes nam zadnje velikokrat izostane, saj sta se tehnološka oprema in znanje, ki ni več v monopolu države, zelo partikularizirala.

Dober primer tega je tudi tehnologija blockchain, ki je omogočila kriptovalute, te pa so vzpostavile pravo revolucijo v delovanju prej omenjenega dark weba, ki je nastal prav kot obvod kazenskega prava ter preostalih pravnih predpisov; na njem se torej najde prav vse, kar je prepovedano, s ponudbo iz vsega sveta in dostopno z navadnimi bitcoini. Kako bo pravo to rešilo, nam še ni jasno, dejstvo pa je, da že sam, skozi leta kontinuiran obstoj dark weba pomeni, da nam je kot globalni skupnosti spodletelo pri uveljavljanju moralno in obče uveljavljenih pravil.

Argumente ZDA za orožje do neke mere morda lahko razumem; Američani radi, denimo, pripomnijo, da se starka, ki jo nekdo napade, lahko reši sama zgolj z orožjem (oziroma equalizerjem, torej izenačevalcem, kot mu radi pravijo), ki edini vzpostavlja enakost med ljudmi. Čakanje na policijo je v nekaterih primerih morda res iluzorno. Treba je tudi razumeti ameriško obsedenost z deontologijo (torej a priori pravičnostjo) ter zavračanje utilitarizma (a posterioripravičnost); Američanom se zdi pomembnejše, da imamo vsi enake, široke pravice, ki so utemeljene na naravnem pravu ter svobodi, kot pa da bi imeli zaradi strelnega orožja morda manj smrtnih žrtev (kar bi bil utilitaren argument za prepoved svobodne nošnje orožja). Ne gre za povsem zgrešeno logiko, kljub temu pa težko zanikamo nesprejemljive posledice, ki jih takšen pristop prinaša.

V filmu Get Out glavnega junaka sicer reši prav strelno orožje, v okove zlobnežev pa ga ne vklene pištola, temveč preprosta hipnoza, dosežena z mešanjem čaja v skodelici. Sploh zaradi nasilja ameriške policije ter njihovega zunanjepolitičnega intervencionizma pa je primerno priznati, da je pravo morda v preteklosti podelilo samo sebi preveliko stopnjo diskrecije ter da posamezniki potrebujemo določeno stopnjo avtonomije, svobode in zasebnosti, ki nam jo omogoča ravno razvoj znanosti in tehnologije. Konec koncev; če lahko pravo stori vse, kar si zamisli, ni nihče od nas več svoboden. John Stossel je nekoč dejal: »Sem libertarec, saj je svet grozen.«

Veronika Cukrov, Odvetniška družba Cukrov